

Erzsébet éjszakája

(Péter Katalinnak ajánlom)

Mint kísértet boljong benne a növekvő szorongás.

Marcangoló hiányérzetében üvölteni támad kedve.

Nem tudja többé megszerezni a kéjt!

Pedig még csak ötvennégy éves. Nem öreg!

Es semminek sincs már értelme!

Gyönyör nélkül semminek. . .

Az új sötétjében támadt ritka világos pillanatban úgy érzi, a birtokvitának sem.

Akkor meg mi az ördögnek járultak ide a káptalani megbízottak? Azért, hogy tanúi legyenek szegényének és megaláztatásának? Hogy érezzék a kisablakon kiáradó, kiszellőztethetetlen szagokat? Hogy megírják, megörökítsék az utókornak. . .?!

Nem, ezt nem szabad!

Felugrik, szaladgál mint egy fúria, azt nem engedheti, rájuk rivall, rájuk parancsol, tollba mondja a beszámolójukat. . .

„Az 1614. év, július 31. napján, a Nyitra megyében épült Csejte nevezetű várba érkezünk és beléptünk. Hol a nevezett Báthory Erzsébet úrnő ugyanazon társaink előtt személyesen jelen lévén, szabadon és akadálytalanul vallott.”

Szabadon és akadálytalanul – ezen a két szón a hangsúly!

Hogy börtönben él, az legyen csak mendemonda! A többivel együtt!

Mendemonda?!

Ugyan!

Ilabár per nem volt – Thurzó valamint Zrínyi Miklós és Homonnay Drugeth György, a vejei, mindent elkövettek, hogy ne legyen – híre ment . . . Biztosan szorgalmasan terjesztik.

A férje. . . Ferenc meghalt, tíz éve özvegy, nincs, aki megvédje! Ha élne, rögvest útját állná a mendemondáknak, befogná a szájukat. Mint annak a hepciáskodó, szószátyár prédikátornak, Magyar Istvánnak, aki Sárovarott a szószékről figyelmeztette. „Amikor elvégezte a prédikációt, mondá a községnek, hogy egy keveset vároknának, mert még volna egynéhány szava. . . Azt mondják mifelőlünk, prédikátorok felől, hogy egyebet meg tudunk feddeni, de nagyságodat nem fedjük. Azért el nem titkolhatom, ki kell jelentenem, hogy aznőmely leányzót tegnapi napon eltemettetött nagyságod, az is kegyetlenséged miatt múlt ki ez világból. És az is, azkit azelőtt temettek azonképpen. És nem kellene nagyságodnak ezt cselekednie, mert bánja az Isten, és minket szidalmaznak érte, hogy nem fedjük nagyságodat. Hogy peniglen ez így legyen, és igaz legyen az én szó, ássák föl az testöt, és így találják, hogy az jeleket megismerik rajta, azmelyekért meg kellett halni.”

A várba érvén iziben panaszevelet íratott az urának. Az ura . . . Nádasdy kihozná innen! Mert férjnek a baldachinos ágyában ugyan mit sem ért – az anyja, Kanizsai Orsolya túlságosan bibliásnak nevelte –, inkább állandóan tá-

vollevő, a családi tűzhelyre fittyet hányó politikus és hadvezér volt, de volt! És megvédte! Nádasdy Ferenc tudott a szenvedélyéről. Nem, ő nem vett részt játékaiban, nem kért belőlük – pedigrin az lett volna az igazi, ha ... Megfedtte értük de elnézte. Mi mást tehetett volna, ha örömet képtelen volt okozni?!

– Hallassz, Nádasdy Ferenc? Testben és lélekben akkora nagy, hatalmas ember?! Miért...?

Nádasdy helyett kellett Trombitás Vítus és Vasfejű Istók – szolgálai állapotú szeretők, szabadon játszott velük, kopogás, bejelentés nélkül járnattak ki, s be a lakosztályába, de mindig neki kellett kezdeményeznie, csak azután töltötték rajta kedvüket – nagy sietve, szinte félve – vele nem toródva.

Istenem, próbalkozott... Kénytelen volt! Nem egy szolgálónő előadta, mekkora élvezetet képes neki okozni a férfiember... No hiszen!

Sem az urával, sem más férfinepséggel soha nem volt szerencséje! Csoda hát, hogy elfordult tőlük? Hogy másfelé fordult?

Az egészen fiatalka lányokat, amiért egykor majd képesek lesznek élvezkedni a férfiakkal, irigyen gyűlölte, de már az öltözékük is izgalomba hozta. A vér látványa meg – erre elég korán rájött – idővel ugyan és nagy sokára, de a magasba lódította.

Isten a megmondhatója, mi mindent megpróbált, hogy eljusson a csúcsig! Ő, a várúrno ennyivel kevesebb volt más nőknél!

Valamint ennyivel több!

Hol szégyelte, hol büszke volt rá.

Es meg merté tenni!

Igaz, attól is függött, ki előtt... A gyermekei előtt titkolta...

Mégis, ha érne Nádasdy Ferenc, a férje, a rettegett Fekete Bég, ha a török ellen vívott csatározásokban szerzett súlyos sebek nem viszik a másvilágra, meg nem történik gyalázata. Erre esküszik!

Akkor Thurzó György nádor uram, az ország palatinusa, király után az első bíró, nem merészelt volna emígy cselekedni!

Erzsébet viscorít, ökrendezi ellenségeire az „imádságot”, a myjavai cselédasszonytól tanult ráolvasást...

– „Isten segíts! Isten segíts, te felhőcske! Isten segíts, te felhőcske! Adj Isten egészséget Báthory Erzsébetnek! Küld, küldj te felhőcske kilencvenkilenc macskát, azt parancsolom én neked, ki a macskák főura vagy, hogy parancsolj azoknak és őket egybegyűjtsd, bárhol legyenek is, akár a hegyen túl, akár a vizeken túl, a tengereken túl, hogy jöjjön ezen kilencvenkilenc macska és, hogy menjenek szerte és Mátyás király szívét harapják, valamint Cziráky Mózes szívét is, és a nádor szívét, úgyszintén a vörös Megyeri szívét rongálják szét, nehogy Báthory Erzsébetnek bántalma legyen! Szent háromság végezd el!”

Felhangzik eszelős kacagása, majd hirtelen, mintha elvágnák, abbamarad. Késő!

Második Mátyás király él és virul, Cziráky Mózes – nádori ítélőmester – úgyszintén, Thurzó Györgyről, az ellene hivatalos eljárást kezdeményezőről már nem is beszélve. Megyeri Imre, aki kiskorú fia – Nádasdy Pál – birtokainak gondnoka, az egész ügy mozgatója pedig busás hasznót vág zsebre.

Ó meg itt rohad elevenen!

Tehtetlen dühében beleharap az imádkozáshoz használt percc alakú tárgyba, majd messzire hajtja.

Sem az elhajított tárgy, sem az elmondott ráolvasás nem segített, nem ér egy fabatkát! A myjavai majorosné úgy latszik csak akkor cselekedett okosan, amikor az élelmiszerral lányokat küldözött a kastélyba. Kevés tért belőlük vissza!

Micsoda botorság, Atya–Fiú–Szentielemekhez fohászkodnia! Inkább az Ördög-hoz kellene, mit akar ő Istentől, sonasem voltak jóba, gyerekkorától csak turte, elviselte. De semmi több! Már az anyja, Bathory Anna Istenet is unta. Azután, meg jóval az eskuvo előtt Kanizsay Orsolyához, jóvendobeli anyosához adtak nevelésbe, aki ott folytatta, ahol az anyja abbanagyta, Ot viszont az istentiszteletek alatt is parázna gondolatok foglalkoztatták – kiszorítván elméjéből a Mindenhatót.

Mert fel-feltörő paranzaságvágyát leánykorától elnyomták és később is, már mint Nádasdyne – de hat mikor volt Nádasdy otthon? – különös hajlamának épített váraiban, a tüzes házon belül, rejtett kamarákat, templomokat. Hajtotta a vere! Kellettek a mezítelen leánytestek, a vér látványa, az eget hússzag! Oh, be kellett, mit lehet ezen nem érteni?!

Erezné mas valaki ugyanazt, amit ő, való igaz, hogy nem háborodna föl!

Bár lett volna inkább világ paráznaja, azért csak megvetés járna, nem elfogatas, bezáratás. . .

Elcinte azt hitte, el fogja viselni a börtönt. Egy darabig mindenesetre kibírja!

Tettenérték? Idehozták Csejtére, a felső várba? Majd lesz per, beidézük. Matyastól kegyelmet kér – és kap! – ez kijár neki, az ő társadalmi helyzetében. Nem ítélné pallos általi halálra, ezt nem teheti meg!

De Thurzó uram mindjárt bebörtönözte, s akit egyszer már bezártak, azt nem lehet megidézni – Nádasdy Pál –, a fia is levélben könyörgött a királynak, ne taszítsa a perrel örök gyalázatba a családot.

Egy ideig biztosan kibírta volna!

Homonnayék – a tettenérés után azonnal átengedte nekik a börtönben való eltartás fejében Keresztúrt – jól gondoskodtak róla, lúdfiakat, vadhúst, találtak neki, volt mit, van mit aprítania a tejbe.

Pislákol még a remény. . .

Csak lányok nem voltak már többé! Egyedül maradt a vágyával, a leküzdhetetlennel, a mindennél erősebbel!

Az utolsó fehércselédet még sikerült rábeszélnie, hogy öltözzön leányruhába, úgy hordja neki az ételt. Kap gyűrűt.

Szót fogadott, benyújtotta az ételt az ablakon, ő meg behúzta a karját, ráillesztette az ujjára a legvékonyabb gyűrűjét, de a világért el nem eresztette volna. . . Belcharapott a hagymaszagú kezébe, a leány sikoltozott, a fehér bőr kifordult, a vér kiserkent, szaga elnyomta a hagymáct. . . Agyára vörös köd telepedett, füle zúgott, a cseléd sikoltozásai a hátgerincét csiklandozták, fogait ismétetlen belevájta a fogva tartott kézbe. . . Nem kapta ingyen a gyűrűt az ételhordó! Azután kintről erős karok kiszabadították a zsákmányolt kezét, még mielőtt előidézhetné volna a kéjt!

Hátat fordított az ablaknak, az ételnek, füle még mindig zúgott, néha-néha felcsilingelt benne a sikoltozás, a vörös köd mindenre ráült, rátelepedett, mindent elborított, agyát is, szeme tágranyílt, kiguvadt, fogsága elcsülyedt, csak a fogai nyomán felhasadó bőrt látta, a kiforduló húst, a kicsurruló vért, sokáig sikerült a szeme előtt élve tartani a látványt, úgy nézett bele, mint a tükörbe, még önmagát is látta, napról napra gyérülő haját, magaso-

dó homlokát, lám már beretválni sem kell, teste remegett, foga megkoccant, azután megcsikordult, hátgerincén hangyaboly nyüzsgött, a rele hangya az agya felé indult, a másik fele az ágyéka felé. . .

Egyszerre értek célba.

Kialtózása még visszhangzott a helyiségben, ágyéka még nedves volt, a vörös köd még el sem oszlott egészen, amikor az ablakon keresztül megállította:

– Ezután csak fertiszemely szolgainatja fel az étellet!

Ez az íteret kegyetlenebbül sújtott le rá minden nőhérpallosnál!

Az eset után emlékeire hagyatkozott.

Amikor a vagy eroszakot tett rajta, kényszerhelyzetében egyenként megidézte őket. . . A halála kínozta lányokat.

Nem volt könnyű!

Manyoztak megszokott kerítőnői, kivégzett segítői. . .

Jo Ilona és Szentes Dorottyát megégettek, de előbb a nőhér egyenként letepte az ujjait. Ficzkó Jánost lefejezték, majd levézett holttestet Ilona és Dorottyá után hajítottak a tüzbe. Csak Beniczky Katalin usza meg egyelőre elzarással.

A kerítőnök szerepét átvette az emlékezőtehetség, a segítőket a képzelet. . .

Igy történhetett, hogy bármikor megülte Kata lanya – akinek kisgyermekkorában annyiszor megveszett a szája – lakodalmát. Két leány banta, lett is belőle kellemetlenség. Mégis megérte az akkori felejthetetlen kéj. Meg a felidézett, a képzeletbeli is. . .

Három évig mást sem csinált a börtönében, csak gondolatban felakasztgatta a lányokat az ablak vasrostélyára, és tüzes bodorítót, és fodorszedőt sütött a szemérmükbe, vagy égő gyertyát.

Gyertyája, hála Homonnayéknak, mindig volt kéznél, mindig akadt.

Verte a lányok mellét, gyakdozta karjukat, gombostűt szurkált a vállukba, harapta őket.

Vagy Modlnét kényszerítette, hogy vegye le menyecske ruháját, és öltösn lányruhát, s amikor az ellenkezett, hogy nem teheti – ő már bizony szült is, a kis Ferencet –, fazekat akasztott a nyakába, hasábfát hozatott az ölébe, s ráparancsolt: – „Szoptasd, kurva, a gyermeket, ne hadd sírnya!” . . . Kivétette Modlnével az emlőjét és kényszerítette a szoptatás ejátszására, miközben ra-rá vert a bécsi fiatalasszony hasábfára omló szép mellére. Mindkét szép vállából, szép ülepéből kivágott egy-egy húsdarabot, s megétette vele! Modlné többé nem ellenkezett, megtanulta, hogy Báthory Erzsébetnek nem lehet nemet mondani. Ette a saját véres húsát, a felét nyersen, a felét sütvé, sokáig bírta, persze nem a végtelenségig, meghalt. . .

Fekete Katát láncon halasztotta meg Keresztúrott. . .

Hiába hozatta a drága flastromokat, gyógyító kerőcsöket, végül mind meghaltak, s az eltakarításuk okozta a legtöbb gondot. Az asszonyszemélyek, ha titokban, sebbel lobbal ásták a sírt a virágoskertben, vagy az árnyékszéknél, nem ástak le elég mélyen, a cudar kutyák meg kikaparták a testeket, és mindenki szeme láttára szertehurcolták. . .

Miért nem volt óvatosabb?

Hiszen lehetett volna!

Miért hagyta, hogy józan eszét felváltsa a szenvedély?

Vonultak előtte a lányok, három évnél is tovább vonultak, több százan, nem számolta őket, sohasem számolta.

Válogathatott!

Erőltette képzelőerejét, úgy segítették a jóhoz.

De belerokkant a nehéz, fárasztó, minden idegszálát, porcikáját igénybe vevő, kimerítő játékba.

Mert a leányarcok és leánytestek kezdtek fokozatosan elhalványulni, a vér felvette a víz színét. Így nem csoda, hogy a gyönyör elmaradott.

Azután – fogságának negyedik évében – eljött az a bizonyos nap!

A sittkei lányokat kívánta meg ismét, őket különösen kedvelte... Már elfogyasztotta a vacsoráját, fácánlevest fürjtojással, nyúlpecsenyét áfonyával, háttal ült a kisablaknak, bámult a gyertyafénybe, várta, hogy eljönnek, hogy megjelennek, de csak a nevük érkezett meg, jött be a helyiségbe...

Felélte tartalékait!

Kétségbeesve ugrott fel, heves mozdulattal eloltotta a gyertyát, egyedül maradt a sötétben. Emlékei cserbenhagyták. Felordított.

S attól a naptól, az estétől kezdve, amióta hiába próbálta megidézni kéjes emlékeit, tehetetlen dühe ismételten ordításba tört ki.

Jobb perceiben várakat, vagyonokat kínált a szolgálknak, ha falat bontanak, ha kiszabadítják innen – ahol ugyanazon az ablakoskán kapja a mosdóvizet és az ételt, amelyiken porcelán éjjeliedényben kinyújtja ürülékait – de csak megmosolyogták. A legtöbb, amit elért az volt, hogy egy-egy ékszerért – melyet előre kellett odaadnia – némelyik legény cserébe és óvatosságból jó messzire állva a kisablaktól, néhány pillanatra leengedte a nadrágját.

– Jer közelebb! – csalogatja a legényt, de az egyre távolodik.

Trombitás Vitusnak, Vasfejű Istóknak is csak a neve jön közelebb, sem arcuk, sem testük nincs többé.

Nádasdy Ferencnek sincs már arca, csak testsúlya. Az 1575-ik esztendő májusának nyolcadikján, Varanón tartott lakodalmuk után sem érzett mást a nászéjszakáján, mindössze a test súlyát, tizenöt éves volt, s csak a test súlyát érezte...

Felkiált, hiszen csak tizenöt éves, agyon fogja nyomni, rettenetes ez a ránehezedő nyomás, az egészben az a legjobb, amikor lefordul róla, s ő meglátja a véres foltot a lepedőn.

Erzsébet felragadja a gyertyát, keresi a lepedőn a vérfoltot, de nyoma sincs már ilyesminek...

Emlékeit felélte, felemésztette, nincs körülötte más, mint hullabűz...

Fel s alá rohangál, hogy ne érezze, s akkor valakibe beleütközik, a leszei prédikátor az, aki Ponikenus után másodikkal intette meg a gyanús temetések miatt.

– Meglátja kend! – ordít rá. – Majd a tanácsadóm... „ketten is vannak... Szabad nekem akár Csejtén, akár Leszetén temettetni, hiszen mindkét hely a saját birtokom!

... Nem félek az elfogatástól ... Micsoda? Egy nemes embert sem fognak meg citáció nélkül!”

– Nem félek! – rohangál fel s alá a helyiségben, tépi ruháját.

– Nem félek!

– „Isten segíts, te felhőcske...”

– Félek! – rogy térdre. – Félek! Nem fogom kibírni! Kéj nélkül nem! Eszemet veszítem bizony!

A csejtei várúrnő feltápáskodna, de valami akadály van, előtte magasodik a csizmadia lánya, Ilona, nincs arca, nincs teste, mégis torony, csupa gyűlölet, amikor megszólal:

– „Bestye, híres kurva, te Báthory Erzsébet, te pokolra mégy, de én tudom, hová megyek!” – vágja a szemébe.

– „Miért szidogatsz, kurva?”

– „Azért, ha immár ennyire elkínzottál, öless meg!” – Ilon Füzérbe megy meghalni.

Erzsébet egyedül marad, unatkozik, hirtelen elhatározza, hogy a pöstyéni fürdőbe utazik, kíséretre van szüksége. . .

– Nocsak, Dorkó, gondoskodj róla!

– Egyik sem tud veled menni, úrnőm. . .

– Ugyan miért, Dorkó?

– „Elájultanak a nagy erőtlenség miatt. . .”

Erzsébet összecsapja a kezét, igencsak haragszik Dorkó asszonyra, a kocsi mégis elindul, zakatolnak agyában a kerekek, csak kis szünetekre hallgatnak el, ilyenkor lányokat temetnek, az útmenti árokba, néha egyesével, néha kettesével. . .

A kocsikerekek tovább zakatolnak, s amikor csikorgásuk eltávolodik, a bécsi Nádasdy-palota ablakaira közápor zúdul, a szerzetesek megunták a palotából kiszűrődő zajokat, így tiltakoznak az ellen, ami ott benn történik.

– Mit akartok, szerzetesek, hiszen ez nem a bécsi Nádasdy-palota, ez Csejte-felsővár, ez a vég, itt már nem történik semmi!

Miután abba hagyja a pörlekedést a felbőszült szerzetesekkel, megcsavarja ujján legeslegutolsó gyűrűjét.

– Megmentőm! – eszelősen mondogatja reggelig többször, mint ahány lányt elveszejtett.

Amikor másnap a szolgálgeány a reggelijét hozza, a szikrázó gyűrűt ott találja a kisablak párkányán. Nézegeti, majd elveszi, s a kisujjára húzza. Másikra nem megy rá. Azután ellép az ablaktól, tétován megoldja a nadrágszíját, s hagyja, hogy a nadrág magától lecsússzon. . .

– Ne. . . Ezt most ne! Nem azért adom. . . Hozz mérget! Erőset, gyorsan ölt. . . Van a faluban egy asszony . . . – és Erzsébet elszuttogja a nadrágjával bibelődő, megrémült szolgának az asszony nevét. – Megteszed?

– Pár napba beletelik – válaszol a szolga zavartan – amíg sikerül kijutnom érte. . .

– Jó! Addig elviselem. . . De nem tovább!

Két hétig kellett még túrnie Báthory Erzsébetnek.

Az 1614-ik év augusztus havának tizennegyedikéről tizenötödikére virradó éjszakáig.

(A novellában felhasznált, idézett részletek Péter Katalin „A csejteji várúrnő: Báthory Erzsébet” – című könyvéből valók. Helikon Kiadó, 1983. – a szerző.)